

ЕКОНОМІКО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В. В. Резніков,

к.е.н., доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

М. М. Бороденко,

спеціаліст з методів розширення ринків збуту ВАТ «Котлотурбопром»

У статті розглядається українсько-чеські відносини з позиції економічної дипломатії. Проведено аналіз стану та перспектив зовнішньоекономічної діяльності двох країн, розглянуто інвестиційну та товарну складову. Показано взаємозалежність дипломатичних і зовнішньоекономічних аспектів співпраці двох країн.

Ключові слова: економічна дипломатія, ринки збуту, динаміка розвитку, структура торгівлі.

ЭКОНОМИКО-ДИПЛОМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ УКРАИНО-ЧЕШСКИХ ОТНОШЕНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье рассматривается украинско-чешские отношения с позиции экономической дипломатии. Проведен анализ состояния и перспектив внешнеэкономической деятельности двух стран, рассмотрено инвестиционную и товарную составляющую. Показано взаимозависимость дипломатических и внешнеэкономических аспектов сотрудничества двух стран.

Ключевые слова: экономическая дипломатия, рынки сбыта, динамика развития, структура торговли.

CURRENT ECONOMIC AND DIPLOMATIC ASPECT OF UKRAINIAN-CZECH RELATIONS

The article studies the Ukrainian-Czech relations from the perspective of economic diplomacy. It reveals condition and prospects of foreign economic activities between the two countries, considers investment and commodity component. The article shows the interdependence of diplomatic and foreign economic aspects of cooperation between the countries.

Key words: economic diplomacy, product markets, dynamics of structure of trade.

Країни Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) традиційно виступають важливими торговельними партнерами України, саме ці країни, на сучасному етапі сприяють реалізації її європейської стратегії інтеграції, яка в перспективі передбачає необхідність адаптації української зовнішньоторговельної політики до спільної торговельної політики Європейського Союзу (ЄС).

Враховуючи державну стратегію «повернення України до сім'ї європейських країн» та прагнення поглиблення зовнішньоторговельних відносин між ЦСЄ та Україною, в основі яких – торгівля товарами, дослідження застосування заходів ЄС щодо торговельного захисту та спільного митного тарифу, укладання угод у сфері торгівлі товарами з третіми країнами, зумовлює актуальність обраної теми дослідження та потребує вивчення та впровадження оптимальних шляхів побудови торговельних та дипломатичних відносин між країнами ЦСЄ та Україною, зокрема з Чеською Республікою, як з однією з найрозвиненіших країн цього регіону.

Теоретичні положення зовнішньоторговельної політики, причин, умов, що впливають на її розвиток, представлені в роботах таких учених, як А. Сміт, В. Баласубраманям, Дж. Вайнер, Д. Рікардо, Ш. Гефернан, М. Корден, Р. Кругман, Ф. Ліст, Р. Левін, Д. Ренелт, Р. Нельсон, М. Портер, М. Салісу та Д. Сапсфорд. Серед вітчизняних вчених це питання вивчали Л. Бакаєв, О. Білорус, І. Бураковський, В. Будкін, П. Буряк, В. Горбатенко, О. Гупало, Я. Жаліло, Є. Єгоров, Л. Кістерський, В. Козик, Г. Климко.

З проголошенням 1 січня 1993 року незалежності Чеської Республіки характер і зміст українсько-чеських міждержавних відносин почав набувати позитивної динаміки, бо вже 3 січня того ж року було встановлено дипломатичні відносини. На початкових етапах у двосторонньому співробітництві Україна віддавала перевагу політичній співпраці, а Чехія – торговельно-економічній. Особливо активно українсько-чеські контакти почали розвиватися після того, як 26 квітня 1995 року був підписаний Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою.

Станом на 1999 рік склався комплекс дружніх і партнерських відносин двох країн, що у 2000–2003 роки проявився у широкомасштабному активному торговельно-економічному співробітництві, але не безпроблемному. У 2000 році, згідно з вимогами ЄС, чеська сторона заявила про денонсацію Договору про безвізовий режим для громадян України, а в 2003 році денонсувала ще чотири угоди про: співпрацю в сільському господарстві; економічне і науково-технічне співробітництво; торговельні відносини; співпрацю в галузі ветеринарної медицини, що продемонструвало політичну складову в співробітництві двох країн.

Протягом 2000–2003 років понад 40 міжурядових, міжвідомчих і регіональних українських делегацій торговельно-економічного спрямування відвідала Чеську Республіку, а 10 аналогічних чеських делегацій – Україну. Така активність сприяла щорічному зростанню українсько-чеської торгівлі на

10–12 %, у 2003 році взаємний товарообіг між країнами склав 530,7 млн дол. [4].

Пожвавлення двостороннього торговельно-економічного співробітництва України і Чехії було також пов'язане з налагодженням зв'язків між підприємницькими і комерційними структурами двох країн, інвестиціями та кооперацією виробництва. Чеські підприємці протягом 2000 – 2003 років інвестували 40,7 млн дол. у 296 українські підприємства, а наприкінці 2003 року внесли 113 пропозицій щодо налагодження партнерства в Україні [1].

У 2004 році Чеська Республіка стала повноправним членом Європейського Союзу. В умовах членства Чехії в ЄС країна мала дотримуватися спільної політики у відносинах з країнами-нечленами, що означало втрату чинності значної кількості українсько-чеських договорів і угод, але укладені нові договори й угоди сприяли розширенню українсько-чеської торгівлі, загальні обсяги якої за 2005 рік становили 971 млн дол. Подальше розширення торговельно-економічного співробітництва двох країн стримувалося сировинно-металургійною структурою українського експорту, недосконалою системою відшкодування податку на додану вартість в Україні, нецільовим використанням українською стороною чеських торговельних

кредитів. Однак в українсько-чеському співробітництві наростала інвестиційно-виробнича співпраця, кооперування, створення спільних підприємств, організовувалися політичні консультації.

Проблемним специфічним питанням українсько-чеських відносин залишається погашення «ямбурзької» заборгованості України перед Чеською Республікою згідно з укладеною 30 червня 1997 року Угодою «Про умови завершення реалізації після 1 січня 1992 року на території України Угоди між Урядом СРСР і Урядом ЧСРР про співробітництво в освоєнні Ямбурзького газового родовища, будівництво магістрального газопроводу Ямбург-Західний кордон СРСР і об'єктів Уральського газового комплексу та пов'язані з цим поставки природного газу з СРСР до ЧСРР від 16 грудня 1985 року», яка була ратифікована Верховною Радою України 2 червня 1999 року [5]. Цим питанням цікавиться чеська сторона практично під час усіх двосторонніх переговорів.

Відповідно до міждержавної Угоди, Україна визнала борг на суму 79,17 млн умовних розрахункових одиниць природного газу. Певні надії на врегулювання проблеми з'явилися у чеської сторони після прийняття Верховною Радою України Закону, яким Кабінетові Міністрів України дозволялося у 2004 р. здійснити відшкодування заборгованості у грошовій та / або товарній формі за рахунок коштів, передбачених на погашення державного боргу України. У зв'язку з цим Міністерство фінансів України підписало з українською фірмою «Арта – інвестиційні партнери» відповідний меморандум, за яким Міністерство не заперечувало проти придбання фірмою у Чехії Ямбурзької заборгованості. У цьому контексті проведено низку переговорів, але можливості погасити заборгованість використані не були.

Чеська Республіка підтримує євроінтеграційний курс України, чітко дотримуючись позиції Європейського Союзу. Незважаючи на відсутність спільного кордону, Чехія постійно приділяла Україні велику увагу. На сьогоднішній день Чеська Республіка є однією з найрозвиненіших країн і серед її основних торговельних партнерів – більшість країн це країни-члени ЄС. На рис. 1 показані основні країни-партнери з експорту України та Чехії.

Традиційно основним торговельним партнером України з експорту товарів та послуг залишається Російська Федерація. На другому місці знаходиться Туреччина, потім йде Китай. Тобто українські товари та послуги в основному реалізуються на східному напрямку. Замикають п'ятірку основних партнерів України з експорту товарів та послуг дві країни-члени Європейського Союзу – Польща та Німеччина.

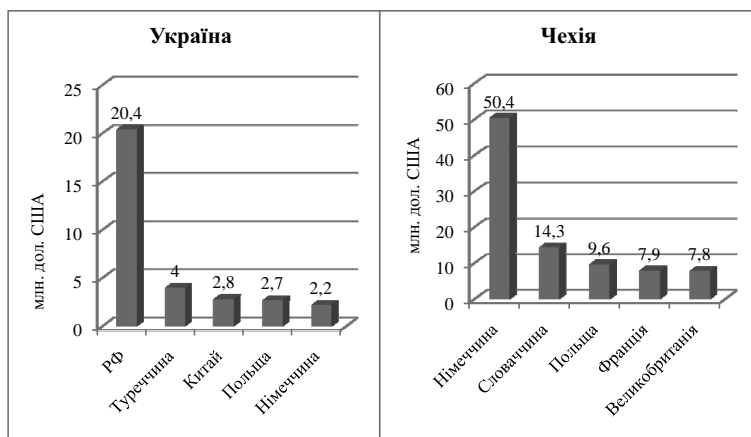

Рис. 1. Країни-партнери України та Чехії з експорту товарів та послуг за 2013 рік. Складено автором за матеріалами: [2, 3]

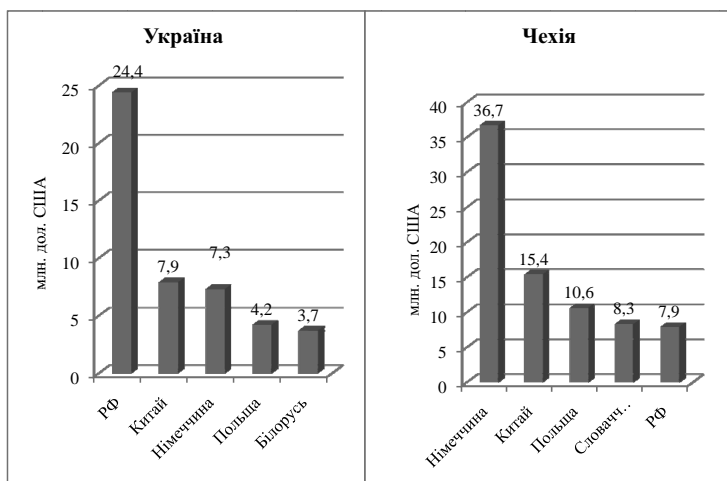

Рис. 2. Країни-партнери України з імпорту товарів та послуг за 2013 рік. Складено автором за матеріалами: [2, 3]

Серед п'ятірки основних країн-партнерів Чеської Республіки з експорту товарів та послуг — переважно країни-члени ЄС, основна з яких Німеччина. На другому місці з великим відставанням знаходиться Словаччина, потім йдуть Польща, Франція та Велика Британія. Тобто основним ринком збуту чеських товарів та послуг є ринок Європейського Союзу.

На рис. 2 показані основні країни-партнери з імпорту товарів та послуг України та Чеської Республіки. Для України основним торговельним партнером з імпорту залишається Російська Федерація, на другому місці — Китай, потім йдуть Німеччина, Польща та Республіка Білорусь.

Варто зазначити, що серед країн-лідерів цієї групи частка країн-членів Європейського Союзу вища, до Польщі та Німеччини, за даними Держкомстату України, у 2013 році було продано товарів та послуг на суму 4,9 млн дол., а імпортовано на суму — 11,5 млн дол.

Серед країн-основних партнерів Чеської Республіки з імпорту товарів та послуг Німеччина також є основним партнером, причому експорт (50,4 млн дол.) товарів та послуг перевищує імпорт (36,7 млн дол.).

Якщо основним ринком збуту чеських товарів є країни-члени Європейського Союзу, то серед основних країн-імпортерів товарів та послуг виступають — Китай та Російська Федерація. Частка цих двох країн у імпорті Чехії досить суттєва — 23,3 млн дол. Окрім зазначених країн, Польща та Словаччина також є основними торговельними партнерами.

Протягом періоду, що досліджується, економіко-дипломатичні відносини переважно набирають обертів. На рис. 3 та 4 показана динаміка розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Чеською Республікою у період з 2005 по 2013 рік.

З обох графіків витікає: по-перше, до 2008 року обсяги торгівлі як товарами, так і послугами між двома країнами впевнено зростали, але на відрізку 2008 — 2010 років спостерігається

різке падіння, яке пов'язане із світовою фінансовою кризою 2008 — 2009 років, після завершенні якої обсяги торгівлі почали збільшуватись. По-друге, Україна має стійке від'ємне зовнішньоторговельне сальдо із Чеською Республікою.

На рис. 5 та 6 відображено зовнішньоторговельну структуру товарів торгівлі країн, що досліджуються. Основними експортними товарами з України до Чехії є руди й концентрати, частка яких складає 57,3 %. На другому місці знаходяться електричні машини та устаткування, їхня частка — 13,5 %, потім йдуть нафта та продукти її переробки

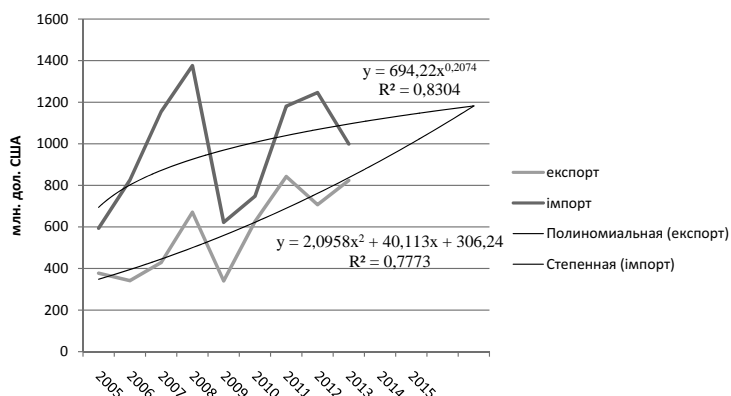

Рис. 3. Динаміка торгівлі товарами України з Чеською Республікою. Складено автором за матеріалами: [2]

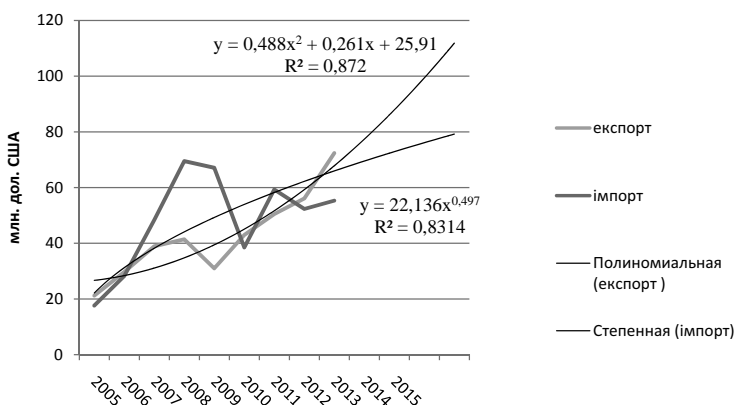

Рис. 4. Динаміка торгівлі послугами України з Чеською Республікою. Складено автором за матеріалами: [2]

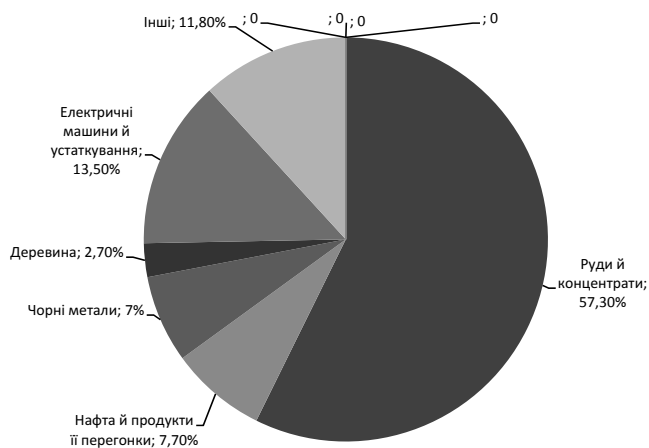

Рис. 5. Основні експортні товари з України до Чеської Республіки за 2013 рік. Складено автором за матеріалами: [4]

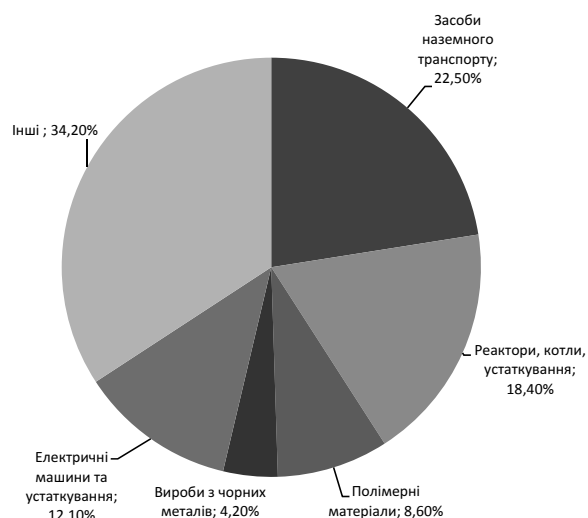

Рис. 6. Основні імпортні товари в Україну з Чеської Республіки за 2013 рік. Складено автором за матеріалами: [4]

(7,7 %), чорні метали (7 %), деревина (2,7 %). Тобто основу експорту товарів з України в Чехію становить сировина.

Засоби наземного транспорту чеського виробництва складають 22,5 % та займають, традиційно, перше місце серед імпорту товарів до України, ще з Радянських часів, і особливо це стосується локомотивобудування і трамваїв. Основним постачальником локомотивів постійного струму для радянських залізниць був чеський завод «Škoda», а постачальником трамваїв — завод «Tatra». Особливо активізувалась торгівля між Україною та Чехією в цій галузі протягом підготовки України до Євро-2012. На другому місці знаходяться реактори, котли та устаткування, їх частка становить — 18,4 %, далі йдуть електричні машини та устаткування (12,1 %), полімерні матеріали (8,6 %) та вироби з чорних металів (4,2 %).

У 2013 році, на відміну від 2012, призупинилось збільшення обсягів чеського імпорту до України, і вперше починаючи з 2009 року обсяги імпорту з Чехії зменшились. Зміна динаміки чеського імпорту прослідковувалась і в попередньому, 2012 році: 157,9 % за 2011 рік, порівняно з відповідним періодом 2010 року і 105,5 % у 2012 році до відповідного періоду 2011 року.

Згідно з даними Державної служби статистики України, протягом січня 2014 року обсяги товарообігу між Україною і Чеською Республікою збільшились на 8,4 % порівняно із січнем 2013 року, і склали 128,684 млн дол. Збільшення товарообігу відбулось виключно за рахунок збільшення українського експорту до Чехії [2]. Обсяги експорту українських товарів до Чеської Республіки за січень 2014 року збільшились на 18,9 %, порівняно з січнем 2013 року, і склали 78,058 млн дол. [3]

Чеська Республіка залишається важливим торговельним партнером України в Європі (за даними 2013 року займає 6 місце за обсягами експорту з України та 8 місце за обсягами імпорту товарів до України). За загальними обсягами товарообороту

Чехія посідає 18 місце в світі серед торговельних партнерів України. В свою чергу, Україна посідає 23 місце серед основних торговельно-економічних партнерів Чеської Республіки.

Однак негативною рисою українсько-чеської торгівлі залишається сировинний характер українського експорту: понад 85 % експорту становить дувальницька сировина (залізрудна сировина та напівфабрикати з вуглецевої сталі). Натомість, чеська сторона постачає в Україну понад 90 % промислових виробів та продукції «високого переділу».

Також варто відзначити, що обсяги інвестиційної діяльності держав в економіці одна одної залишається дуже незначними. Станом на 31.12.2013 р., чеською стороною в Україну проінвестовано 80,8 млн дол., для порівняння, на початок 2013 року надійшло 81,0 млн дол.

З проведеного аналізу можна зробити такі основні висновки:

1. Чеська Республіка підтримує євроінтеграційний курс України і продовжує розвиває дипломатичне та економічне співробітництво.

2. Основним ринком збуту чеських товарів та послуг традиційно виступає Європейський Союз, де головним партнером залишається Німеччина.

3. Переважна частка експорту товарів з України в Чехію становить сировинна продукція. Крім того, традиційно ми маємо від'ємне торговельне сальдо, незважаючи на те, що протягом січня 2014 року спостерігалось збільшення експорту за рахунок виключно української сторони.

4. Водночас, чеська сторона продовжує активно розвивати економічне співробітництво в галузі енергетики, транспорту, машинобудування, гірничодобувної промисловості. Важливою складовою такого співробітництва є реалізація спільних проєктів у сфері модернізації діючих та спорудженні нових атомних електростанцій, модернізації об'єктів теплоенергетики, транспортному машинобудуванні, що призведе до посилення розвитку дипломатичних та економічних відносин України з Чехією.

Література

1. Корсак Р. В. Политическая ситуация в Чешской Республике в 2004 – 2009 гг. / Р. В. Корсак // Современный научный вестник. Сер.: Экономические науки. Государственное управление. — 2013. — № 19 (158). — С. 40 – 50.
2. Географічна структура експорту-імпорту товарів. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : ukrstat.gov.ua / 7.11.2014. Заголовок з екрану.
3. Партнери України із зовнішньоекономічної діяльності. Офіційний сайт Укрінформ новини [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrinform.ua/7.11.2014.
4. Двостороннє співробітництво / Центральна та Східна Європа / Чехія МЗС України. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua> /5.11.2014.
5. Угода між Урядом України і Урядом Чеської Республіки про умови завершення реалізації після 1 січня 1992 року на території України «Угоди між Урядом СРСР і Урядом ЧСР про співробітництво в освоєнні Ямбургського газового родовища, будівництва магістрального газопроводу Ямбург-Західний кордон СРСР та об'єктів Уральського газового комплексу і пов'язані з цим поставки природного газу із СРСР до ЧСР» від 16 грудня 1985 року. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua> / 10.11.2014.